مەسعوود محەمەد

مەرگی تاڵ و ژار! ناوناوە شیرینیت...

وەشانی یەکەم: گۆڤاری کاروان ژمارە ؟؟ 1989/6/8

وەشانی دووم: سایتی www.mamosta.net ساڵی 2009

بە دەم ڕۆژگارەوە، لە ژێر ئاسمانی شینا. بە تەک گوڵ و بولبولی گێل و وێڵدا، هەنگاوی شەکەت بووی هەزاران ساڵەی ئادەمی نەخشی کەنەفتی و پەژارەی خۆی لە ڕێبازی سەخت و دڕووکاوی ئەم «ئەرزە کۆنە هەوارە» وەک مۆرکی بابای گومان لێکراوی دەفتەری پۆلیسخانە چەسپ کردوە. هەموو نیگایەکی سەرنجدەری بەرەو ڕابوردوو لیستەی بێ بڕانەوەی ئاڵقە لە دوا ئاڵقەی شێوە زنجیرەی هەڵکەوتی دڕندە و ڕووداوی بڕندە و دیمەنی تاریک و مۆنی تابلۆی نەیار و نەساز دەخوێنێتەوە... چەندێکی خەیاڵم گێڕابێت لە دۆزینەوەی موعادەلەیەکی ساختە کە تێیدا «س – نوێنەری خۆشی» زاڵ بێت بەسەر «د – نوێنەری ناخۆشی» دا هەمیشە کشاومەتەوە بەرەو ئەنجامی ناقۆڵای ناحەزی نەویستراوی خەفە بوونی «ئا» لە ژێر سنگی «نا» دا هەر لەو وەختەوە کە بەر لە هەزاران ساڵ دیمەنێکی لێ بەدی دەکەین تا ئەم ڕۆژانەی بە دوا جەنگ لەسەر جەنگی بێ ناوەڕۆکدا خەریکین بەرامبەر پلووسکەی خوێنی دەیان هەزار مرۆی بێ تاوان بە پانایی ڕووی ئەم زەویەی پەمەییدا چاو بزڕکاو و حەپەساو دەبین... من باباییکم لەوانەی بە ئاسانی و زوو بە زوو برژە برژی برینیان داناکەوێت... لەوانەم بە تەنیشت و ڕۆخی ماڵی خەفەتبارەوە محەلەبی و لوقمە قازییان بۆ ئاوا ناکرێت... نەک چونکە ڕەشبینی لەمندا بە زیادەوە هەستی نایەتی (سلبی) خولقاندوە. بە پێچەوانە، ئەوەندە بۆ ئایەتی (ایجابیة) هەستیارم و وەها شەیدای کامەرانی و خۆشی و بێ ئازاری و تەبایی و ڕەبابییم هەموو هۆیەکی ناپەسەندی ئاژاوە و دەم تێکنان و یەکتر ئازاردان وەها دەبوغزێنم سەد ئەوەندەی خۆی پێی نائارام دەبم. بۆ جووجەڵەیەکی لە خۆڕایی بە ساوایی بمرێت خەفەتی خۆی و ئەو هێلکە و مریشک و کەڵەشێرانەش دەخۆم کە ئەگەر جووجەڵەکە بووبایە مریشک لێی دەکەوتنەوە... هەر ئەم تینوەتیەم بۆ تروسکەی خۆشی وەهای کرد ڕێکەوتی تێ هەڵئەنگووتنم لە یادنامەی دوو دۆستی کۆچ کردووم شیرنایی لەو مەرگە تاڵە بگێرێت کە دێت ئازیزێک لە کفنی نەبوون و بەسەرچووندا دەپێچێتەوە سۆزێک لە دەروونیدا دەگرێنێت گەلێک زامدارترە لەو سۆزەی بۆ ئازیزێکی ئاوارە و سەفەر کردوو دەگیرسێتەوە... ناگەهان و بێ مەبەست، چەند کاغەزێکی لێ نووسراوی بەرەو ژوورەوە قەد کراو، لەپڕ، کەوتە بەرچاو و ناودەستمەوە... دیمەنی زەردهەڵگەڕاو و تۆزێکی لێی نیشتبوو پتر لە دەساڵی گۆشەگیری و سەرنانەوەی ڕادەگەیاند... هەڵم گێڕایەوە بەرەو ڕوو! لە سەرووی هەوەڵ لاپەڕەی دەسنووسم خوێندەوە:

دەسکەوتی خەبات

لە تەنیشتی دەستە چەپەوەی «هێمن» ی بێ نوختەی «ی» ەکەی نووسراوە و خەتێکی بە ژێردا کێشراوە... گورج هێمن و ڕۆژەکەی ئاهەنگی پەردە لادان لە ڕووی پەیکەری حاجی قادرم هاتەوە بیر کە هێمنیش شاکارێکی خۆی تێدا خوێندەوە. ئەو ڕۆژە ڕێکەوتی 29\11\1973 بوو. لە پەراوێزی لای دەستە چەپی پەڕەی هەرە دواییندا هێمن 26\11\1973 ی داناوە بە ڕۆژی لێ بوونەوە لە نووسینی شاکارەکە. چاکم لە بیرە، چەند ڕۆژێکی بەر لە ئاهەنگەکە بەشێکی بەرچاو لە بەشدارەکانی ئاهەنگ گەیشتنە کۆیێ... گرووپی هێمن و مەلا ڕەسووڵ و هەڤاڵە کوردە ئێرانییەکان لەوانە بوون. لەو چەند ڕۆژانەدا، فرەکات یەکترمان دەدیت و زۆر جار لە ماڵی کاک مەجیدی ئامۆزام کە ئەوسا لەناو شار بوو منیشی لێ دابەزی بووم، بەیەکەوە کۆدەبووینەوە. لەو 26\11\1973 ەوە دیارە هێمن بڕە شیعرەکەی لەو ڕۆژەدا هۆنیوەتەوە... ئەگەر بیرکوولی فێڵم لێ نەکات لە هەوەڵەوە وەهام دەزانی کەوا لە شەوی پێش ڕۆژی ئاهەنگەکە هێمن هەڵڕژاو دەروونی خۆی لەو ئاگرە شلە بورکانییە بەتاڵ کرد. ئەوەی ڕاستی بێت من خۆم بۆم نەلوا تا شەوی پێش ئاهەنگەکە هیچ بنووسم.

خواوڕاستان لە شەوە درێژەکانی کۆتایی ساڵ بوو، بە بەریەوە هەبوو خۆی لێک بکێشێتەوە... وا پێ دەچێ بە خەیاڵی ئەوەی کە خۆم لەو شەوەدا دەروونم گوورا بە نووسینەکەم وەها لە مجێزم خۆش هاتبێ کە هێمنیش وەکوو من تا ئەو شەوە هەر پەنگاوی دابێتەوە. سەرەڕای ئەوەی کە نایەتە بیرم هێمن لەو ڕۆژانەدا گوتبێتی جارێ هیچی نووسیوە. بە هەمەحاڵ وەک لە لاپەڕە 217 ی دیوانی «تاریک و ڕوون» دا دەردەکەوێت هێمن هەتا بەرەبەیانی 26\11\1973 خەریک بووە. ڕەنگە ڕۆژی پێش ئەو بەرەبەیانەش گەیشتبێتە کۆیێ...

نوسخەی لای من کە بەخەتی هێمن نووسراوەتەوە لەوانەیە ئەوە بێ کە لە ئاهەنگدا بە دەستیەوە بوو دەیخوێندەوە. ئەگەر ڕاستی بۆ چووبێتم، چ هۆی گومانیش لەوەدا هەڵناستێت. پێوەندیی زێدە دۆستایەتی و برایەتی وەهای لێ خۆش هێناوە نوسخەکە بە من ببەخشێت کە ئادگاری نووسینی هەوەڵ جارێ دیارە وەیا هەر نەبێ نووسینەوەی هەوەڵ جار، چونکە لە چەندین جێگە ڕاست کردنەوە و گۆڕینی داڕشتن

و وشە تێترنجاندن بەرچاو دەکەوێت. لە نیوەی دووەمی دێڕە شیعری یەکەمی قەصیدەکە وشەیەک پەڕیوە. کە گەڕامەوە بۆ ئەو دەقەی لە دیوانی «تاریک و ڕوون» دا بلاوبۆتەوە مصرەعەکە بێ کەم و کەسر ئەمە بوو:

نە شۆڕەژن و ڕینگەی دێ لەبەر بێر

لە دەسنووسی لای مندا وشەی «بەر» پەڕیوە. لەمەدا بیر بۆ ئەوە دەچێت کە نوسخەکەی لای من لەسەر یەکێکی دیکە نووسرابێتەوە بەڵام شوێنی دیکە هەن بە پێچەوانەوە ڕادەگەیەنێ. لە دێڕی دووەمی شیعرەکە وشەی «کیژ» ی لەبیرچووە، هاتووە خەتێکی بۆ هەڵکێشاوە و لە سەرووی دێڕەکەی نووسیوە. لە دێڕی چواردەمیندا هەوەڵ جار نووسیوەتی: پەڕیوە سونبول و پێ خوستە سوور گوڵ، ئنجا هاتووە وشەکانی بە قەڵەم سڕیوەتەوە و لە سەرووی سونبول سوور گوڵی نووسیوە خەتێکیشی لە سوور گوڵەوە بۆ پەراوێزی کاغەزەکە ڕاکێشاوە و سونبولی نووسیوە. ئەمەشیان دەشێ هی نووسینەوەی دوواتر بێت بەڵام لە دێڕی 29 دا «کە لە دیوانەکەدا کەوتۆتە لاپەڕە 213» هەوەڵ جار نووسیوەتی:

قریوە و چۆپی و گۆوەند و سەمایە

ئنجا هاتوە خەتی بەسەر هێندێکیدا هێناوە و نیوە دێڕەکەی وەها گۆڕیوە:
قریوە و داوەت و چۆپی و سەمایە

خەتی دووەم جارێ بە قەڵەمێکی جودا نووسیوە هەر ئەم دەقەیشە لە دیوانەکەدا چاپ کراوە لە چەند جێگەی دیکەش وشەی ڕەش کردوونەوە و گۆڕینێکی تێدا کردوون و لە سەرەوەی نووسیونەتەوە.

لە دەسنووسەکەدا نووسیوەتی:

بوتی صاحبدڵانی دڵ بەسۆیە

کەچی لە دیوانەکە «صاحبدڵانی» بۆتە «ساحەبدلانی». دیارە دواتر ئەم گۆڕانە کراوە کە نەویستراوە پیتی «ص» بێتە ناو ڕێنووسی تازەوە.

لە دەسنووسەکەدا نووسراوە:

بە گژ خۆمانە و بێگانەدا چووی

لە دیوانەکەدا بۆتە:

بەگژ بێگانە و خۆمانەدا چووی

لەمانە هەمووی گرنگتر ئەوەیە کە دێڕە شیعرێکی سەرلەبەری ناو دەسنووسەکە لە دیوانەکەدا دەرنەکەوتووە. دەقی دێڕە شیعرەکە ئەمەیە:

کە شیعری تۆ نەبایە هاندەری کورد
ئەوێستا چۆڵ و هۆڵ بوو سەنگەری کورد

ئەم دێڕە دەکەوێتە دوای دێڕی پێنجەمی لاپەڕە 215 ی دیوانەکە. هەرچۆنێک بووبێت برایەتی و دۆستایەتیی هێمن و من بەوەندە زیاد و کەم ناکات ئایا کام نوسخە لە کامیان گیراوەتەوە.

ئەم دە لاپەڕەیەی تەمەن 12 — 13 ساڵی کە ڕۆژی کۆتایی مانگی مایسی 1989 بە ناکاو ئەمانەتەکەی هێمنی خستە دەستمەوە زۆر یادی لەبیرنەکراوی هێمن و برا پەنابەرەکانی کوردی کوردستانی ئێرانی لە پەردەی بیرکردنەوەمدا تێر ڕەنگتر کردەوە. نەختێکیش بە کڕاندنی ژەنگی فەرامۆشی، هەستی نیوە خەواڵووم داڕووشایەوە بە تایبەت بۆ ئەوانەی بەر زەبری قەدەر کەوتن و بوونە قوربانی سەربڕاوی دوای ساڵەهای ساڵی ئاوارەیی و بێ ئۆقرەیی و ناکامی و تەنگەتاوی. لە نموونەدا دەڵێم چ هێزێکی عادەتی لەبیربەرەوە زەبیحی و قزڵجیم لێ دەشارێتەوە؟ لەتێکی دڵم لایانە! هەندێ جار خەیاڵی بڵاو شەرم پێ دەفرۆشێت و لێم دەبزڕکێنێت و دەڵێت: ئەو شێت و شەیدایانەی وەتەنپەرست و باوەڕ قایم لە کوێوە زیاد لە ملیۆنەهای خەڵقی تەسەل و نیوە تەسەل نیدای غەیبیان بیست کە هەر دەبێ «کۆتە

لە دەس و دەس لە مل و مل لە تەنافا» بن؟ چ وەکالەتیان لەو حەشامەتە وەرگرتبوو؟ کەس هاتبوو دەست و پێیان ماچ بکات هەتا خۆ بهاوێنە باوەشی بەندیخانە و شکەنجە و مەرگەوە؟ چ عەیب و شوورەیی یەخەی دەگرتن ئەگەر وەکوو، ملیۆنەهای مەردمی گۆشەگیری بەرژەوەندبین ژیانێکی بێ بەندی و ئازار و خنکاندنیان ڕابواردایە؟ چ دەبوو هەر هێندەی «جەماهیر» بۆ مافە نیوە خوراوەکان گیانبازییان کردبایە؟ مەتەڵە و هەڵنەهاتووە یان من هۆشم تێبڕ ناکات لەوەدا کە دەبینین لەخۆبووردووەکان و گیانبازەکان سەریان دەسووڕێت و با دەدەنەوە بۆ لای یەکتر لەناوبردن هەر دەڵێی بە سازی دوژمن هەڵدەپەڕن؟ بەو ئاگر و نوورەی فریشتان هیچیان مەتەڵ نین.

مەتەڵ هەبێ مرۆڤەکە خۆیەتی کە خوتخوتە چووە دڵیەوە ئۆقرەی لێ هەڵدەگیرێت، هەتا کرمی دڵی دانەمرێنێ ناسرەوێت... سەیری مەراقی پۆکەرچی و دامەچی و ڕاوکەر و کۆترباز و تاوڵەباز و ڕێسزباز و مێباز و هەمەبازێک بکەیت، هەریەکە لە مەیدانی خۆیدا وەکوو نیشتمانپەروەر و چینپەروەر و شێخپەروەر و خەو و خۆراکی لێ حەرام دەبێت هەتا مەراقەکەی دادەمرکێنێ، ئەویش بۆ ماوەیەک. هێندە هەیە مەراقی تاوڵە و دۆمینە و جگێنە حکومەتی لێ بەخەبەر نایەت وەک کە لە بابای سیاسی بەدەنگ دێت وەهاش دەبێ لزوم بە حکومەت نەمێنێ کە دۆمینەبازەکان خۆیان لەسەر هەپی بەیازێک یەکدی دادەپەلۆسن. ئنجا هەروەک پێویستە پیتۆڵێکی کەیفچی بیری لە تاوڵە و دۆمینە و دامە کردبێت و دایهێنابن و خەڵق پێیانەوە مەراق گرتوو بن هەروەهاش دەبێ بزووتنەوەی چینپەروەری و دینپەروەری و نیشتمانپەروەری لە پزدانی مێژوو گوورابێت ئنجا خەڵقی بۆ شەیدا بێت و ئەوساش لە پێشەوە نازاندرێت کێ لە ڕاست و کێ لە چەپ و کێ لە ناوەندا دەڕوات و چەندی لێ بەردەوام دەبێت و چەندی بۆ شەیدا دەبێت.

سەرێکی تێوەڕامان لە هێمن خوار بکەینەوە دەبینین بە چارەنووسێکەوە گیرسایەوە دوور لە هەموو حیسابان بوو. لەجیاتی ئەوەی لادانی مێردەزمەی ئیستیعمار، حەمە ڕەزا پەهلەوی، دەرگەی بەهەشتی بۆ بکاتەوە کەچی بە خۆی و چارەنووس و ڕابووردوویەوە بوو بە پنۆکێکی شەوەزەنگی بێ تالعتری و بەدبەختتری و قوڕبەسەرتری لەچاو ڕۆژانی غەریبی و ئاوارەیی... هەزار ڕەحمەت لە کفندزی پێشوو، بەڵام چ فایدە! دوای مردنی حەمە ڕەزا ئومێد بەو کفندزەش نەما! ناچارین چاوەنۆڕی مێردەزمەیەکی دیکەی کۆنە جەهەندەمەکە بکەین. هەتا فرشتەیەکی

عەرشی بەرین لە پەردەی غەیبەوە سەر وەدەردێنێت... پێ و قەدەمی بەخێر، چەند فێنکە بای باڵە ڕەنگارەکانت!!

لەو ساڵانەدا کە هێمن پەنابەری عێراق بوو وەکوو هەزاران هەزار کوردی گەنج و پیر، کوڕ و کچ، چەپ و ڕاست، دۆستێکی قەدرزانی ڕێزلێنەری دڵ لە دەست داوی بووم. پاش ئەوەی نشیمەنم بووە بەغدا هێمنیش هەر بووە بەغدایی، یەکتر دیتن و پێکەوە ژیانمان وەها بوو دەروون بۆ یەکتر بکەینەوە. لەو حەفت ساڵ و نیوەی سەرەتاکانی 1971 و حزێرانی 1978 کە لە کۆڕی زانیاری کورد ئەندام بووم و سێ ساڵی دووایینیشم بە جێگری سەرۆکی کۆڕ بردەسەر حەفتەی چەند جارێک یەکترمان دەدیت هەر نەبێ کە من دەمرِاستی سێ لیژنەی زمان و ئەدەب و فەرهەنگ بووم هێمنیش تێیاندا ئەندام بوو. هەفتەی دوو جاران بۆ ڕێزمان کۆدەبووینەوە بۆ ئەدەبیش بەلای کەمەوە جارێک، ناوناوەیش بۆ فەرهەنگ جگە لەوەی کە خۆی و هاورێکانیشی بێ حیساب و بێ ژووان سەردانی کۆڕیان دەکرد و هەرنەبا بەشێکی ئەو سەردانەیان لای من ڕادەبووارد و کۆڕی نوکتە و قسەی شیرن و باسی هەمە بابەتیان دەگێڕا. پێی ناوێ بڵێم، لە هەموو دانیشتنەکاندا هێمن ئاخێوەرێکی بەرچاو و سەرنجڕاکێشی بیسەران بوو. بابایەک بوو قسە بە تامی نوکتە ئارای کەشکۆڵ ئاوەدان کە بە پێی بابەتی قسە لێوەکردن بتوانێ کوتاڵ و کاڵای گوتەسنجی. چ لە شیعر و ئەدەب بێت و چ لە خەبەر و گێڕانەوەی ڕووداو بێت و چ لە بیروڕای پێوەند بە ناوەوە و دەرەوەی وڵات وەیا سەر بە فکر و سیاسەتەوە بێت، ئائەو تەرزە کوتاڵ و کاڵایە بخاتە بازاڕی کڕیار و نرخێنەر و ڕەخنە سازانەوە. هێمن لە وتوویژی هیچ مەجلیسێک دانەدەما، لە منداڵییەوە ڕاهاتووی ئاڵقە قسەڕەوان و ئەدەبدۆست و خوێندەواران و کارگوزاران بوو، بۆ خۆیشی بەهرەی ڕاوێژی سازگار و ئارداوێژی لەباری هەبوو کە لە شیعر و پەخشانیشدا بەرە و ڕیزی هەرەپێشەوەی ئەدیب و نووسەرانی کوردییەوە دەبرد.

هێمن خۆی و هەڤاڵەکانی و تێکڕای برا کوردە ئێرانیە پەنابەرەکان دۆست و خۆشەویست و جێی متمانەم بوون، وابزانم هەمان هەستیش لەوانەوە بۆ من پەندی «دڵ ئاوێنەی دڵە» ی بە ڕاست دەگێڕا. لە پەراوێزی تەسکی دەسەڵاتیدا کە وەها دەبوو بە عەیارەی حاڵ و باری ئەوان بە تەسک حیساب نەکرێت، پایەی ئەو برا کوردانە لای من ڕەنگی تەقدیسی پێوە بوو، ئێستاشی لەگەڵدا بێت... هەرگیز نەیانتوانی هێندەی کە من خۆشمویستن خۆیانیان خۆش بوویت دەنا نەدەشیا ناوناوە ساردابیان بکەوێتە نێوانەوە.

پێوەندیی توندوتۆڵی ئەو برایانە بە کۆڕ و منیشەوە بەشێکی بەرچاوی لە کەسانی دڵکرمێ و دەروون کەڕواوی و هەناسە بێگەنی بێ شەرم و شکۆ بەرەو پیسکە ڕێگایەکەوە برد هەرگیزا و هەرگیز چ مرۆیەکی پێدا نارِوات بایی تۆزقاڵێک هەستی مەردایەتی تێدا هەبێت. شکاتیان گەیاندە بەرزترین پایەی دەوڵەتی کە ئەو کوردە پەنابەرانە هەمووی جاسووسی ساڤاکی ئێرانن ئنجا کۆڕی زانیاری کوردیش بەهۆیانەوە بۆتە دایەرەیەکی ساڤاک. دوو جاران لە حکومەتەوە لێپرس هاتنە لام، لە کۆڕ پرسیارم لێ کرا لەبارەی ئەو تۆمەتەوە. حکومەت لە من و لەو کەسانەشی باشتر دەزانی کە تۆمەتەکە لە زرِە بوختانێکی شەرم هێنەوە زیاتر نییە بەڵام دەبوو بە ڕواڵەت لەبارەیەوە پرسێک بکات چونکە دەستەیەکی هۆڕوهۆپ بە ئاگاداری هەندێ کاربەدەستی کوردەوە بوختانەکەیان هەڵبەستبوو.

وەڵامی پێویستم دایەوە کە لە حوکمی بەندەکانی یاسای کۆڕی زانیاری کوردەوە هەڵدەستا. لە یاساکەدا هاتبوو کە دەبێ ئەندامی کارا لە کوردی غەیری عێراق هەڵبژێردرێن و ساڵی مانگێک ئەو ئەندامە کارایانە داوەت بکرێن بۆ بەشدار بوون لە کۆبوونەوەکانی ئەنجوومەنی کۆڕ و پاداشیان بدرێتێ و مەسرەفی هاتوچۆ و مێوانەتیشیان لەسەر ئەرکی کۆڕ بێت. ئەو برا کوردە ئێرانیانە تێیاندا هەیە ئەندامی کارا و ئەندامی یاریدەدەری کۆڕن کە بە پێی فەرمانی یاسایەکی حکومەتی «بعث» دایناوە ئەو سیفەتەیان وەرگرتووە. کۆڕ هەتا ئێستاش (واتە هەتا دەمی شکاتەکە) قصوری کردووە لەوەدا کە هیچ کامێک لەو ئەندامانەی کوردی ئێران و هی یەکیەتی سۆڤیەت و شوێنی دیکەشی بانگهێشتن نەکردووە. ئەوەندە نەبێ کە د. عەبدولڕەحمان قاسملۆ وەختێکی لە خۆوە مێوانی عێراق بووبێت بۆ کۆبوونەوەکانمان داوەت کراوە چونکە یەکێکە لەو کوردانەی غەیری عێراق کە بە ئەندامی کارا هەڵبژێردراون. ئەویش و هەموو پەنابەرە بەرِێزەکانی دیکەش لە کوردی کوردستانی ئێران مێوانی حکومەتی عێراقن ئیتر «ساڤاکایەتی» لە کوێوە هەڵقوڵیوە...

شکاتەکە فشایەوە هەرچەند وەها دەزانم فتیلخۆشکەری ئەو کارە بە هێما لە لایەنێکەوە بەخۆی ڕەوا دیت لە چەقی درۆ و بوختانی وەها ڕەجاڵدا هەڵوەستێت. دواتر ناوی ئەو خەبەردەرانەم لە بەرپرسێکی زۆر گەورە بیست کە بە قێزەوە باسی دەکردن.

من هەرگیز لە هێمن و هەڤاڵەکانیم نەپرسی ئایا هەڵوەستیان بەرانبەر ئەو تەرزە کەسانە چ دەبێت چونکە پرسی ئەوتۆیی لەو بارەی ئەوانی تێدا بوون بە ئاوارەیی و

پەنابەری، دەبوو بە ڕێگە لێ بڕینەوە لەو ڕووەوە کە لە تەنگەتاوی و بێدەرەتانیدا مرۆ ناچار دەبێ سەر بە ماڵی دوژمندا بگرێت.

لە وتووێژدا کە باسی پێوەندیی باپیرم، حاجی مەلا عەبدوڵڵای جەلیم بە ماڵی قاضی و ئەمین ئەلئیسلامی سابڵاغەوە کرد، هێمن گوتی خۆی نەوەی ئەمین ئەلئیسلامە. لەمەوە دەرکەوت، تازە دەزووی تەنینەوەی دۆستایەتیی نێوانمان لە ڕیشاڵی بنەیەکی سەد ساڵیی ئاشنایی و ئەمەکداری کۆچ کردووانمان دەئاڵێت. لەو کۆنە نامانەی بەر لە سووتانی بڕوبزگوڕ و کەلوپەل و کتێب و متێبی ژوورەکانی نهۆمی خوارەوەی ماڵەکەمان، ساڵی 1963 نەکەوت، وەڵام نامەیەکە لە حاجی مەلا عەبدوڵڵای جەلیزادەی باپیرمەوە بۆ «امین الاسلام»ی سابڵاغ سەرەتاکەی بەم دوو بەیتە دەست پێدەکات:

آنکه امرو بحر اکرام است
نور ایمان امین الاسلام است
ملک صاوجبلاغ ازیمنش
مرجع خاص ملجأ عام است

بە دوا ئەمەدا سپاسنامەی کاغەز و دیاریی ئەمین ئەلئیسلام دێت کە «هەزار پیشە» یەکی تاقمی چایەی بۆ باپیرم هەناردووە. سەیر لەوەدایە کە ئەم تەرزە پێوەندییەی بەر لە سەد ساڵ بەو هەموو زەحمەتی بەیەکتر گەیشتن، لە خۆوە و بێ هۆی دەستنیشانی وەک ئاوارە بوون و لێ قەومان بەردەوام بوو، کەچی لە سەردەمی سەیارە و ڕادیۆ و فڕۆکە و پۆستەی چالاک، لە کۆتایی سەدەی بیستەمدا هێمن و من لەیەکدیمان نەدەبیست، چ جایی برادەر بین، ئەگەر حەمە ڕەزای پەهلەوی لە پیاوچاکیی خۆیەوە هێمنی بە دیاری نەناردبایە بۆمان. بەڵام دەبێ لە بیر نەکەین کەوا بەر لە سەد ساڵ و دووسەد ساڵ حکوومەتەکان وەکوو ئێستا هاتوچۆی خەڵقیان مەنع نەدەکرد، بگرە ئەوسا جارێ بۆ حەشاماتی خەڵق پاسپۆرت و ڤیزەش جێی لێتۆژینەوە نەبوو.

بگەڕێمەوە بۆ قەصیدەکەی هێمن، کارم بە بەشێکی دوو لاپەڕەی دوایینی شیعرەکەوە هەیە. لەو دێڕە شیعرانەدا هێمن سۆز و مەهارەتی تێکەڵ کردوون، پێیانەوە بەرەژوور تێهەڵکشیوە هەتا سنووری سەرسوڕکێ خەیاڵی بیسەر لەگەڵیدا باڵ دەگرێت. لەسەر

سەکۆی مەدحێکی زێدە خەست و خۆڵی حاجییەوە کە بەم چوار بەیتە دەیگەیەنێتە تۆقەڵە:

پەڕی دیوانەکەت گەنج و خەزێنە
وشەی شیرینی تۆ دوژمن تەزێنە
هەموو پەندن قسەی سووک و دزێوت
وەکوو باڵی پەری پاکە جنێوت
بەنرخە، تازەیە، بەرزە، بەهێزە
ئەوی فەرمووت لەبارەی پیاوی دێزە
ئەگەر کوردێک قسەی بابی نەزانی
محقق .... زانی

بە دوا ئەمەدا، پاش سێ دێڕ لە هەڵدانەوەی دەوری شیعری حاجی بۆ بزاوتنی گیانی شۆڕشگێڕانە لە دەمار و مێشکی «کوڕە کورد» دا دەستەملانێی واقیعی بێفێل دەبێت و کەسەری تازە هەڵ دەڕێژێت:

ئەوێستاش دەردە کورد نەکرا عیلاجی
ئەوێستاش کوردی کۆیلە ماوە حاجی

لەم بەیتە و چەند بەیتێکی دیکەی وەک:

ئەوێستاش هەر دەمانکەن تیرەباران
دەنەخشێنن بە خوێن کۆڵانی شاران

دڵی بۆ کوردستانی دیوی ئێران و غەیری ئەویش لێ دەدات بە پێی واقیعی ئەو دەمەی شیعرەکەی تێدا دەخوێندنەوە، لەبەرەو کۆتایی ساڵی 1973... تا لەم دوو بیتەی خوارەوەدا خۆی دەکا بە کۆتەڵێکی زیندووی حاجی قادرێکی بەر لە 76 ساڵ کۆچ کردوو:

ئەوێستاش گۆڕ غەریب زۆرن وەکوو تۆ
ئەوێستاش بێ نەسیب زۆرن وەکوو تۆ
ئەوێستاش بێ کەس و دوورە وەتەن هەن
ئەوێستاش شاعیری پیر و ڕەبەن هەن

شاعیری دوورە وەتەن و پیر و ڕەبەن هێمن خۆیەتی، کە نوسخەیەکی حاجی قادری سەردەم بوو لەودەمەدا... هەقم بوو بڵێم مەرگ ناوناوە شیرینە. ئەگەر مەرگ لە بەیندا نەبوایە ئەو هەموو تام و شام و هێز و پێزە لە دەماری بەیتەکاندا نەدەگەڕا و دەبوو بە چێشتێکی کەم خوێ...

بەڵێ ڕاستە مەرگ و هەموو هۆیەکی ئازار و پەژارە نرخی ئەو زێدە تاو و تینەی بەرهەمی ئەدەبی و هونەریی بریندار لە مرۆ وەردەگرنەوە و دنیاش بە تێکڕایی و لە هەموو ڕووییێکیشەوە گەش و خۆشتر دەبوو ئەگەر ئازار و کەسەر و سفتوسۆ فەڕیان بزربایە بەڵام مادەم دنیا بە کەسەر و خۆشییەوە تێمان ئاڵاوە وەیا ئێمە تێی ئاڵاوین با لە ڕووی ڕاستییەوە، وەک کوردی دەڵێ: قسەیەکی باشیشی بۆ بکەین بەوەدا کە لەوەتەی مرۆڤ تەعبیر لە خۆی دەداتەوە بە هەڵڕشتنی خەفەت و کەسەر فتیلەی چرای مەعنەویاتی هەڵکێشاوە.

ئەو دڵدارانەی بە ئاگری عیشقەوە سووتان لە یادی پشتاوپشتی زیندوواندا دەژین... زوڵمی بێ ئامان و سامانی داستانی زوحاک نەورۆزی گەشاندۆتەوە. بە دەگمەنێکی زێدە دەگمەن نەبێ گەلان بیریشیان لەوە نەکردۆتەوە ئاهەنگی بیرکردنەوەی خۆشییەک بگێڕن کە هەر خۆشیی ڕووت بووبێت و هێوێنی بەڵایەکی گەورەی تێدا نەبووبێت.

بەهەمەحاڵ لە ساڵی 1979 باری سیاسی ئێران گۆڕا و برا پەنابەرەکان دوعاخوازییان لێ کردین بەرەو وڵات و کەسوکاریان. من لە ڕووی نوکتەوە گوتم: بەم گۆڕانەی وەزعی ئێران لە دوو کەس قەوما، یەکیان حەمە ڕەزا شا و ئەوی دیکەش هێمن. قسەکەم نوکتە بوو بەڵام دەمزانی هێمن بە زەحمەت بتوانێ لە هیچ شوێنێکی کوردستاندا بگاتە ئەو پایەی خۆشەویستی کە لە کوردستانی عێراقی هەبوو... خۆی زۆر جاران باس و هەواڵی وەهای بۆ دەگێڕاینەوە لە نموونەی ڕوح پەرەیی گەنجەکان بۆی، بە تایبەت کیژەکان، کە هەر لە خەیاڵدا شتی وەها بۆ مرۆی ئاسایی دەسازێت کەچی بۆ هێمن بە ڕەهایی دەسازا... ئەوەی من لە دەرووی نوکتەوە بۆ هێمنم کرد بە

پشگوێی، زۆر بە داخەوە، ڕۆژگار قۆستییەوە و کردی بە نوکتەیەکی دەسکردی خۆی کە هات «گۆڕ غەریبی» یەکەی کە هێمن لە ساڵی 1973 بەرانبەر پەیکەری حاجی قادر دادوبرِوی لە دەستاندا دەکرد، زۆر بە سفتوسۆ و برژە برژەوە جێگۆڕکێی پێ کرد بۆ جەرگەی زێد و مەفتەن و نشیمەنی لە دیوی کوردستانی ئێران، کە زانیمان هێمن دوای گەڕانەوەی بۆ ئەوێ هەناسەی ڕاحەتی تێدا هەڵنەهێنا هەتا بە دڵ شکستەیی و ئومێدی کوژاوەوە چاوەکانی بەسەر مەرگی تاریکدا لێک نان...

خوێنەر لێم بسەلمێنێ کە دەڵێم هەرگیز دڵم نەیهێنا بپرسمەوە لە چەندوچۆنی ئەو بارە بەرەواژەی بۆ هێمن خیچا چونکە هۆی ئەو ڕووداوە لە خەتای هەر لایەکەوە سەری هەڵدابیت وەهای پی سەغڵەت دەبم کە تەسکینی تێدا نەبێت، با هەر لە پشت پەردەی گوماندا بێت کە دەتوانم بە مل باری نالەباری داببرم...

مەرگ دڕندەیەکی بێبەزەییە بەڵام ژیان خۆیشی لێ دێت بە جۆرێک بزێتەوە تاڵایی مەرگ بەلای شیرناییدا ببات...

کە بڵێم هێمن لە بیر ناکەم شایەدیی پیاوچاکی خۆمم داوە چونکە هێمن لەگەڵ نەبزی مێژووی خەبات و ئەدەبی کورد فڕکە دەکات...

هەروا بە دەم نووسینی ڕووپەڕەکانی سەر بە بابەتی پێشووەوە، دیسان بە ڕێکەوتی بێ نیاز، لە کاتی کاغەز دەرهێنان و سەر بەم و بەودا گرتن و سەرەتاتکەی بێلزوم لێرە و لەوێ کردندا ڕۆخی کاغەزێکی ناو کتێبێکی بەرگ سپی، بارست مامناوەنجی بێ نەخش و نیگار بە سەرنجمەوە نووسا و لێی نەبۆوە... ئەو هێندە نووسینەی کە بەسەر کۆتایی دێڕەکانی کاغەزەکەوە دیار بوو، ڕایدەگەیاند خۆڕایی نییە کتێبێک پەڕەکاغەزێکی لاوەکی بە هەناوی خۆیەوە گرتبێ... سەیری بەرگی کتێبەکەم کرد دیتم لێی نووسراوە: «عیززەددین فەیزی یەکێتی نووسەرانی کورد و دوو کۆڕ».

بێ ئەوەی زەکای مووقلاش پێویست بێت یەکسەر بیرم بۆ سەراو و دەراوی ئەو کتێب و کاغەزە ڕۆیی. نامەکە هی کاکە سۆرانی مامۆستا عیززەددین فەیزییە لە ڕۆژی 28\2\1988 بۆمی نووسیەوە و لەگەڵ کتێبێکدا بۆمی هەناردووە... پێشتر بە تەلەفۆن لەگەڵمدا دووا و لەسەر خوایشتی خۆم کتێبە باسکراوەکەی بۆم هەنارد تا لە دەرفەتێکدا بۆ بەشێکی ناوەڕۆکی کتێبەکە بچمەوە کە پێوەندیی هەیە بە ئاڵقەیەک لە ئاڵقەکانی زنجیرەی «گەشتی ژیانم» دا... با لە نووکەوە حیکایەتی ئەو پێوەندییەت بۆ بکەم!

لە ئاڵقەیەکی «گەشتی ژیانم» دا کە دەگەمە باسی هەڵبژاردنەکەی ساڵی 1953 بۆ خوێنەرم گێڕاوەتەوە کە خاتوون مامۆستایەکی قوتابخانەیەکی کچانی کۆیێ بەبۆنەی سەرکەوتنی بەرەی نیشتمانپەروەرەکانی ئەوسا شەکر و چوکلاتی بەشی بۆوە. ئەم خاتوون مامۆستایە «نظیرة محمد»، شەوێکیان تەقەی لێ کرا و هەروا بە حاڵ گوللەی دەمانچەکە دوو ئینجێکی لە شوێنی سەری بەسەر بالیفەوەی لادابوو... حکومەت لە جیاتی دڵدانەوە و لاواندنەوە و بە دوا گوناهباردا گەڕان خوشکە نەزیرەی بۆ ڕەواندز هەڵداشت... کارەکە سەرلەبەری، بە تاوانبار و حکومەتییەوە، نامەردانە بوو چونکە بێگومان ئەگەر مرشحی حکومەت لە هەڵبژاردنەکەدا سەرکەوتوو بایە و خوشکە نەزیرە شەکر و قەیماغی بەشی بایەوە ڕەنگ بوو تەرفیعی پێ بکەن، خۆ ئەگەر تەقەی لێ کرابایە دڵنیام کە بەرەی ئێمەی هەڵبژاردنەکە تەپڵی تۆپانی پێ دەکرا... بەهەمەحاڵ هەڵوەستی خوشکە نەزیرە هەرچەند لەو دەمەدا دەردی سەری بۆ نایەوە و لە مردنی نزیک خستەوە، دیسانەوە لاپەڕەیەکی گەشی ژیانی پڕ دەکاتەوە و مایەی شانازیشە بۆ خۆی و منداڵەکانیشی...

تومەز مامۆستا عیززەددین فەیزی لە ژمارە 109 ی ڕۆژنامەی هەولێر، ڕێکەوتی 3\3\1953، گوتارێکی ڕق هەڵستاوی نەترساوی بوێر لەبارەی ئەم ڕەفتارە دڕندەیەی بێ بەزەیی و شەرم بڵاو دەکاتەوە کەوا ڕەنگە کاتی خۆی هەر پێم نەگەیشتبێت، دواتر ئەگەر زانیبێتیشم تا دەمی دەرچوونی ئاڵقەکانی گەشتی ژیانم هیچم لەبارەیەوە لە یاد نەمابوو دەنا منێکی بە چرای گەنەگەرچەک بە دوا هەڵوەستی شەرافەتکارانەی خەڵقدا دەگەڕێم چۆناوچۆنی مەردایەتیی وەها زل لە برا و دۆستێکی زێدە بەڕێز و خۆشەویستی وەک عیززەددین فەیزییەوە کە هەتا سەرەمەرگ و گیانەلاوە بە کوردی و مەردی و پاکی ژیانی بردەسەر، چۆن نایکەم بە پریشنگێکی گەشی تریفەداری ڕاگوزەری گەشتەکەم بە تایبەت کە گەشتەکە خۆی داوای دەکات، بگرە لێ وسکت بوونی نوقسانییە...

دیارە پاش دەرچوونی ئەو ژمارەیەی گۆڤاری «ڕۆشنبیری نوێ» کە لە ناوتوێژی ئاڵقەی گەشتی ژیانمدا باسی ئەو ڕووداوەی تێدا هاتووە، کاکە سۆران تەلەفۆنی بۆ کردم باسی کتێبەکەی باوکی کرد ئیتر لەسەر تەکلیفی خۆم کتێبەکەی هەنارد بۆم بەڵکوو لە دەرفەتێکدا هەلی دەرخستنی ئەو هەڵوەستە شیرینەی مامۆستا فەیزی دەرەخسێت، دەرفەتیش نەمابوو کەلێنێکی بۆ بکەمەوە لە ئاڵقەکانی گەشتی ژیانمدا چونکە چی هەبوو لە یاداشتەکانم تا دەگەنە ناوەڕاستی حەفتاکان بە سەرپەرشتیکەرانی «ڕۆشنبیری نوێ» گەیشتبوو، زۆریشم لێ گران دێت هەلی

ساختە هەڵبەستم... ئەم ڕێکەوتەی دەرکەوتنەوەی لاپەڕە باسکراوەکانی قەصیدەکەی هێمن و بە دوا ئەودا سەرکەل بوونەوەی کتێب و کاغەزەکەی باوک و کوڕان لە خۆوە و بێ ئەرک و هەناسەسواری من سۆزێکی لە دەروونم گێڕا بۆ ئەو دوو کۆچ کردوەی ئازیز، بە جۆرێک، دەرگای کردەوە بۆ تارمایی گیانی چەندین ئازیزی دیکەی کاروانی ڕووە و مەرگستان... لە یاد کردنەوەدا گەلێک دیمەنی گەشی ئەو کۆچ کردوانەم هێنایەوە بەرچاوی خەیاڵ و لەگەڵیاندا سەرلەنوێ بە هەندێک لە سەفەری ژیانیاندا دەهاتمەوە و تێیدا ڕۆدەچووم تا ئەوەی بە دزە بۆ بەراوردکردنی یادی ئەوان لەگەڵ یادی زیندووان دەچووم دەمدیت دەستە تەرازووی ئەوان قورسترە لە هی زیندووان. لە ژێر نواو سایەبانی مەرگدا تۆزە غەریبەی ساڵانی لەیەکتر دابڕانمان بە گەشایی بیرەوەرییان وەکوو خەرمانەی شەوان کە تەنانەت وردە ئەستێرەش بزر دەکات، ئەویش هەموو کەموکەسری مرۆڤایەتیی عادەتییانەی لە خۆیدا دەشاردەوە و هەر تریفەی گیانیان دەمایەوە بۆ بەر نیگای فرمێسک تێدا قەتیس ماووم... مەرگی تاڵ و ژار ناوناوە شیرینت...

لە یادی ئەو مردووە ئازیزانەدا و بە ئافەرینێک لە گیانی پاکی عیززەددین فەیزی، بە بڵاوکردنەوەی ئەو دێڕە شەرافەتمەندانەی کە لەو ژمارەیەی گۆڤاری هەولێریدا بڵاو کردبۆوە وا من لێرەدا بە دووبارە بڵاوکردنەوەی ئەرکێکی قەرزداری خۆم بەرانبەر فەیزی بەجێ دەهێنم و کەلێنێکی گرنگی ئاڵقەیەک لە ئاڵقەکانی گەشتی ژیانم پڕ دەکەمەوە ئەمەیە دەقی ئەو دێڕانە:

«شەرمە و ناشرینە

لە شەوی شانزدەی مانگی شوبات هەندێک لە چەتە بێ دەسەڵاتەکان لە کۆیە بەشەو بە تفەنگ پەلاماری ماڵی ئانیسە نەزیرە... مودیرەی قوتابخانەی کچانی کۆیەیان داوە، چەند تەقەیەکیان لە پەنجەرەوە بۆ کردووە کە بیکوژن، ئەم خێزانە بەڕێزەش ژنن هیچ پیاویان تێدا نییە، زۆر خۆشی کە خوای مەزن ڕزگاری کردوون لە دەستی بەدکاران و هیچ گوللەیەکیان پێ نەکەوتووە. جا برادەران وەرن سەیرێکی ئەم سەیرانە بکەن لە هیچ شوێنێک کە کۆمەڵێک پیاو دوژمنداری کچێک بکەن کە چەکەکەی قەڵەم و نووسینە. هیوایەکی زۆرمان هەیە لە دانیشتوانی کۆیە کە هەموو خوێندەوارێکی تێگەیشتوو ئیفتیخاریان پێوە دەکات ئەم نەوعە کەسانە نەیەڵن لەناویاندا بژین، ئاشکرایان بکەن، تەبشیر بکرێن لە ناو کۆمەڵ و

حکوومەتدا. بەڕاستی مامۆستایان لە هەموو لایەک بە تایبەتی مامۆستایانی کۆیە بەم بزووتنەوەیە زۆر دڵگیرن، هەموو خوشک و برایانی ئانیسە نەزیرە لە لیوای هەولێر ئیحتیجاجیان پێشکەش دەکەن و تکایەکی زۆریش لە کاربەدەستان ئەکەن کە بنج و بناوانی ئەم ئیشە بێجێیە دەربخەن و بە قانوون جەزای خۆیان ببینن».

خوێنەر چاوپۆشی بکات لەوەی کە من خوشکە نەزیرەم بە خاتوو مامۆستا دانا و تەقەکەیشم بۆ دەمانچە بردەوە هەرچی مامۆستا فەیزییە بە «مديرة» ی ناو دەبات و باسی تفەنگیش دەکات... بێ دوودڵی دەڵێم شایەدیەکەی مامۆستا فەیزی بۆ مودیرایەتی نیشانە پێکاوترە، خۆ کارەکە لە بنەڕەتدا نە بە مودیرایەتیی و نە بە تفەنگ بوون و دەمانچە بوونیش ناگۆڕێت. پڕووشکێکی بزووتنەوەی نیشتمانی بوو بەرەواژ گەڕایەوە بۆ کچێکی کوردی خاوەن هەست، کوردێکی مەردیش دەنگی تاوانبار کردنی لێ بەرز کردەوە، مەسعوود محەمەدێکیش کە قەرزداری هەڵوەستی ئەو کچە و ئەو مەردەیە دەیەوێ بەم یادکردنەوەیە قەرزەکە کەم بکاتەوە، با بڵێین قسطی یەکەمی لێ دەداتەوە، زمانێکی مێژووی لەبیرکراویش لە هەندێ دێڕی تۆمارخانەی دەفتەری شەرافەت دەگێڕێ... دەقی ئەو دێڕانەم بێ دەسکاری و بە شێواز و ڕێنووسی خۆی بۆ ئێرە ڕاگوێست.

ئەم گوتارەم، هەر دەڵێی نەزری کردووە و لە خۆی گرتووە سەرەتا و ئەنجامی بە مەرگ بگەنەوە یەکتر چونکە وەک لێرەدا دوعاخوازی پاش مەرگ لە یادی مامۆستا فەیزی دەکەم، کە جارێ بەرحەیاتیش بوو دوایین جار لە خەستەخانە نەخۆش بوو چوومە هەواڵ پرسی... دوای چەند ڕۆژێک لە هەولێرەوە خەبەری مەرگی هات. کەلێنێکی گەورەی لە شارەکەی خۆی و لە دڵی هەموو قەدرزانێک بەجێهێشت.

بەغدا 1989\6\8
گۆڤاری کاروان

«...»